

אזהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב' אזהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות .

אזהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב' אזהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות .

'אזהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב'
אזהב ה' שערים המצויינים בהלכה - יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות

ספר
משנה ברורה
עוז והדר
המבואר

מהדורה חדשה מפוארת מדויקת ומאירת עינים
בתוספת ציונים מקורות ומראי מקומות

ביאורי ההלכה

פירוש דברי ה"ביאור תלכות"
כולל מקורות המנוגדים מתוך הנפלא והראשונים

ביאורים

פירוש דברי השולחן ערוך ודמ"א,
והמשנה ברורה"
כולל מקורות ומנוגדים מתוך הנפלא והראשונים

משנת שער הציון

ביאור מקורות ודיונים
וביחוד דברי הפוסקים

ציונים והערות

מקורות הביאור, הערות והערות,
מ"מ בדברי הפוסקים

ליקוטי פוסקים

לקט פוסקים
משו"ע וד"ב והחזו"א

קיצור ביאור הלכה

המצאת דברי
ה"ביאור תלכות"

חלק ראשון - כרך ראשון

סימנים א' - כ"ד

הלכות הנהגת אדם בבוקר, הלכות ציצית

יוצא לאור על ידי

בית מדרש להלכה ומכון "עוז והדר"

מפעל משנה ברורה השלם

מהדורה חדשה שנת תשע"ב לפ"ק



סימן א

סעיף א - שו"ע

יתגבר אדם כאריא נגד יצרו לעמוד בבוקר מיד כשיתעורר משנתו, לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר, כלומר שיהא קם קודם עלות השחר.

הגה

ועל כל פנים לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפלליה. שו"ת ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים כי על ידי

ציונים והערות

קודם שיאיר היום. ותיירן דקודם אור היום ג"כ נקרא בקר, והביא ראיות לזה. ובספר לב חיים האריך לסתור ראיותיו, ותיירן דכוונת המחבר היא שיתגבר כארי לעמוד בבקר דהיינו כשיאיר היום, וזהו ע"י שיהא הוא מעורר השחר ויקום קודם אור היום. והלבושי שרר כתב דכוונת המחבר כמה שכתב שיהא הוא מעורר השחר, שירגיל עצמו במאכלים קלים שלא יישן הרבה. ובספר ארצות החיים (לחמ"ל נאמן יחזק"ל סק"ט) כתב דא"ע"פ שבברכות (פס): אמר שמואל ששינה בעמוד השחר מועיל לגוף, והרמב"ם כתב (דעות פ"ד ה"ד) ע"פ הרפואה שישן דוקא בסוף הלילה, מ"מ אחד מתנאי התורה היא מיעוט שינה (אטמ פ"ו מ"ה), ובברכות (פס): אמרו אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, ובאמת אמרו בנדרים (מט): שרבנן נקראים תשושי כח. והוסיף שאת הקושיא משמואל שאמר ששינה בעמוד השחר מועיל לגוף אפשר לדחות, ששמואל סובר לא איבא לילה אלא לשינתא, כי רב יהודה תלמידו אמר כן בעירובין (פס), ומסתמא שמע כן מרבין. ה. וכתב רעק"א (נחמ"ט לז"ט) דאף אם אי אפשר לו להתפלל בצבור, לא יאחר הזמן שהצבור מתפללים.

ו. בספר תולדות יעקב יוסף (מי שנה א"ת 3) כתב וז"ל: 'כתב רמ"א באורח חיים, שו"ת ה' לנגדי תמיד זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו', אך יש להבין, דהוה ליה למימר לפני תמיד, מה שאין כן לנגדי משמע שהוא נגדיות, כמו שאמר חז"ל, זכה עזר, לא זכה כנגדו וכו' (ימות סג), הגם דשמעתי שיחזיק האדם את עצמו איך רחוק מהשם יתברך, וזהו שכתב שו"ת ה' לנגדי. ודפח"ח. ולי נראה לפי מה שקבלתי מרבותי וחבירי, איך יתנהג במדת רחמים עם כל אדם, וגם שרואה באיזה אדם שום דבר מכוער יתן לב שגם שם שורה שמו יתברך, דלית אתר פנוי מנייה וע"כ הוא לטובתו, שיש בו ג"כ שמץ מנהו, ויתן לב לשוב. וכאשר זכרתי בקונטרס אחרון (דמיס ששעמי ממורי סי' סה) בשם מוהר"ן, כגון שבא לו שיטול ע"י שיהא אדם בתורה או בתפלה, יתן לב שהיא לטובתו, או שלא היה מתפלל ולומד כראוי, או שיכוון כוונה אחרת וכיוצא בזה שיקבל לטובה, ואז ימצא שבאמת הוא טובתו, וזהו שכתב שו"ת ה' לנגדי תמיד.

ז. בשו"ת רשב"ן (א"ח סי' ט) תמה איך קרוין מחומר שנברא ביצר הרע, ועליו לפרנס את עצמו ואת ביתו ולעסוק בקניני תבל באונס וברצון, יכול לקיים שו"ת ה' לנגדי תמיד. וכתב לבאר כוונת הפסוק עפ"י מה שאמרנו במנחות (טז): 'רבי יוסי אומר אפילו סילק [מהשולחן של לחם הפנים] את [המערבה] הישנה שחירת וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים [ונתת על השלחן לחם פנים] לפני תמיד' (שמות כה ג), שלא ילין שלחן בלא לחם. אמר ר' אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפניך (יהושע א ט). אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון כי יוחי, אפילו לא קרא אדם קריאת שמע שחרית וערבית, קיים לא ימוש. ומוכח מזה שגם דבר שעושים כל יום שחרית וערבית נקרא בשם 'תמיד', וא"כ גם בענין זה כוונת הפסוק שכשאדם קם ממטתו וכשהולך לשכב יזכור את בוראו, ובהו מקיים מצות 'שו"ת'. והוסיף דנהג הרמ"א פתח את ספרו באו"ח בפסוק 'שו"ת ה' לנגדי תמיד', ומסיים בפסוק 'וטוב לב משתה תמיד', ונראה שכיון לדברים הנ"ל, כי זה ברור שאין כוונת הפסוק שישתה אדם שו"ת כל היום, אלא שישתה ויאכל בבוקר ובצהרים ובערב, כמ"ש (שמות עו י) 'בין הערביים תאכלו בשר ובבקר תשבחו לחם', כמו כן הכוונה בפסוק שו"ת ה' לנגדי תמיד שיוזכר מה' ויתפלל אליו בקר צהרים וערב.

ח. כתב בספר שפע חיים (פרק י ט"ז עמוד ל"ז ע"ק), שלכך כתב הרמ"א שזהו כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים ההולכים לפני האלקים, כי הם יכולים לומר גידא בעינא דשיטנא ואינם חוששים לקבל על עצמם קבלה תמידית של שו"ת ה' לנגדי תמיד, אבל אנשים פשוטים שלא הגיעו למדרגה זו, אין להם להכניס עצמם בנסיון, אלא יתגבר כארי לעמוד בבקר לעבודת בוראו וכו' ויקבל עליו עבודת היום.

ט. בפנהדרין (כג) איתא: 'אמר רב חנה בר ביזא אמר רבי שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו, שנאמר שו"ת ה' לנגדי תמיד'. ומשמע ששו"ת ה' לנגדי תמיד היינו בשעת התפלה, ואין כתב הרמ"א שפסוק זה הוא כל היום. ותיירן בספר ארצות החיים (המאלי נאמן סק"ט), שהרמ"א דקדק

א. בן כתב הטור על פי דברי ר' יהודה בן תימא שאמר (אטמ פ"ה מ"ט) 'הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים', וביאר הטור שמה שאמר ר' יהודה בן תימא גבור כארי, כוונתו כנגד הלב, כי הגבורה בעבודת הבורא יתברך היא בלב, ואמר שתחזק לבך בעבודתו. והט"ו (סק"ט) כתב שאריה אין לו יראה משום בריה, כן לא יעלה על האדם מורא יצרו אף שהוא תקיף ממנו. ובספר הזכות (לנעל המזיוע ה"ט) תמה מה ענין דברי רבי יהודה בן תימא לקימה בבקר יותר מכל המצוות, ויותר מתאים היה להביא את הפסוק (נמזנז כג כז) 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא' שדרשוהו חז"ל על קימה בבקר, כמו שאיתא בברכות (יג): שבקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע מחמת פסוק זה, וכן דרשו בתנחומא על פסוק זה, 'עמדו משנתן, עומדים כאריות חוטפים קריאת שמע וממליכים להקב"ה'. ותיירן שלכאורה יש לתמוה על ר' יהודה בן תימא מה יש לו לצוות שיהיה האדם גבור כארי, הרי כבר מהפסוק יש ללמוד דבר זה, אלא על כרחך שזה אמת למי שלא חטא מנעורים ולא הוחלש כח ראת ה' ממנו, לבו כלב ארי שאין היצר הרע יכול להזיזו ממקומו, ממילא כלביא יקום בזריות לעבודת ה', ויהודה בן תימא הוצרך לזרז את מי שאינו כן מעצמו, עם כל זה יתגבר כארי. ולכן התחיל הוי עז כנמר, שעזותו יותר מגבורתו, ומפורש בזה הקדוש (מ"א קמט). על פסוק אשרי אדם עז לו כן מסלות בלבבם, שגם אם חטא ורוצה לשוב, טוב שיהיה לו עז בהקדוש ברוך הוא שוודאי יסייעו לשוב ולעשות מסלה בלבם, ואחר כך קל כנשר, הינו להפדר מעניני עולם הזה שלא יהיה שקוע בהם, ואחר כך רץ כצבי, הוא שגם כשעוסק בעניני העולם הוא עראי ונוגע ואינו נוגע וכמאמרם ז"ל אני רץ כו' לחיי עולם הבא, ואחר כך גבור כארי, היינו שייסייעו השם יתברך שיהיה באמת גבור כארי, וע"כ פתחו רבותינו הטור והשו"ע דבריהם עפ"י מאמר זה. ובספר אדני פז דקדק על הטור דיותר היה מתאים לומר יתגבר כלביא, שכן בפסוק (נמזנז כג כז) איתא 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא', הקדים לביא לארי. ותיירן דהטור אזיל לשיטתיה שפירש בפירוש החומש על פסוק זה שהקדים לביא לארי, שכן דרך מתחילה יתגבר מעט כלביא ואח"כ יתנשא והולך כמו הארי שהוא מתגבר והולך, ומשום הכי כתב הטור נמי הכא יתגבר כארי, שהוא מעלה מעולה לענין קימה יותר מדמיון לביא. עוד כתב על פי פירוש רש"י בחומש שפירש על פסוק זה, 'כשהן עומדים משנתם שחרית הן מתגברין כלביא, וכארי יתנשא לחטוק את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין'. ולפי זה י"ל שמשום הכי נקט הטור יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שרצונו לומר לעשיית מצוות, כי לגבי לביא נאמר רק קימה סתם ולא משמע לעשיית מצוות, אבל גבי ארי דורשים יתנשא לעשיית מצוות, ולכן נקט כארי. ובספר פתח הדברי כתב ע"פ דברי ספר מדרש תלפיות (א"ת פ ט"ז ע"א), שהאריה נשן בעיניו פקחות, ואם הצייד מסבבו, מיד מרגיש בו ומתכסה בזנבו ובשערותיו להעלים עצמו מן הציידים, ואם רואה כי אבד מנוס ממנו, נלחם עמהם בלי יראה ופחד. וזה מה שאמר יתגבר כארי, שיהיו עיניו פקחות אפילו בעת שינתו לבל ילכד ברשת היצר הרע המסיתו שלא ישכים לעבודת בוראו.

ב. כתב האלהי רבה (פס"ה) שכתבו אחרונים בשם זוהר, שאל יאמר אדם הנני שוכב במטתי ואלמוד, אלא צריך לעמוד, וילבוש המלבושים משום 'הכון לקראת אלהיך ישראל'. ואם אפשר לו שיקום על גלגלו כדי שלא יבוא לידי שינה, טוב מאוד.

ג. כתב בספר משמרת שלום (פ"ה 6) שבזמנינו רבים מהיראים והחרדים אינם נוהרים בזה, כי הכל לפי הזמן והמקום והאדם, ובזמנינו נשתנו הסדרים והטבעיות, כי בימי המחבר היו הולכים לישון בהתחלת הלילה, אבל בזמנינו ובמקומותינו שנשתנה זמן שכיבה, ממילא נשתנה זמן קימה, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ובספר פתחי תשובה כתב שאין לבטל מאיחור הלימוד בלילה בשביל לקום באשמורת, והביא מה שאמר בברכות (ס): תניא אבא בנימין אומר, על שני דברים הייתי מצטער כל ימי, על תפילתי שתהא לפני מטתי וכו', ומבאר הגמ' שלפני מטתי הכוונה סמוך למטתי ומשמעות הלשון היא שהתפלל סמוך לקומו, וע"כ שקם בעת הראוי לתפלה ולא באשמורת.

ד. בספר חלקו של ידיד (פ"ה 6) תמה דדברי המחבר סתרי אהרדי, דבתחילה כתב לעמוד בבקר דהיינו כשיאיר היום, ואח"כ כתב שיהא הוא מעורר השחר דהיינו

הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן א

הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'. ואף אם ישיאנו [-יפתנו] יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול, או ישיאנו בקיץ שהלילות קצרים לומר איך תעמוד ממטתך ועדיין לא שבעת משנתך, בכל זאת יתגבר עליו ואף ישמע לו.

ס"ק ב

בש"ה כתב סוד לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבוקר הן בערב, כלומר שיעסוק בתורה ותפלה בזמן שנגמר היום ומתחיל הלילה, וכן כשנגמר הלילה ומתחיל היום, כדי שיצא מהיום ללילה ומהלילה ליום מתוך דברי תורה. ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה ליטול ידיו אף שנשאר מושכב. ומכל שכן שלא

זה לא יבואו לידי חטא, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו שאינו שם לב למעשיו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול שאז הוא מתבונן אם מעשיו ראויים להעשות לפני המלך, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו שאינו שם לב לדיבוריו, כדבורו במושב המלך שאז מחשב היטב את דיבוריו אם הם ראויים להאמר לפני המלך. כל שכן כישישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מידי יגיע אליו היראה.

ס"ק א

כי לבך - לעבודת הבורא נברא האדם, כמו שאמר

פסקי הרב

פסוק א כל שכן שישם האדם אל לבו שהמלך הגדול וכו' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה וכו'. כתב שו"ע הרב (מהד"ס ס"ה) ואם לא יגיע אליו מיד, יעמיק הרבה נענו זה עד שיגיע אליו, וגם ישוב נמשכה שלמה על כל עוונותיו, שהם המונעים מהגיע אליו היראה, כמו שכתב עונותיכם היו מנדלים וגו'.

ציונים והערות

המלכים הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה וכו'. ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות דעשרה ספירות דעשיה, ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כי אם בקושי ובחזקה, ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורים שהעוונות מבדילים כו' [נמ"ש בס"ח סי' ל"ה], ומכל מקום בקושי ובחזקה שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק בגדולת ה' שעה גדולה, בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה.

טו. בספר מסילת ישרים (פ"ה) כתב: אך דרך קניית היראה הזאת, הוא ההתבונן על שני ענינים אמתיים, האחד הוא, היות שכונתו יתברך נמצאת בכל מקום שבעולם, ושהוא יתברך משגיח על כל דבר קטן וגדול אין נסתר מנגד עיניו, לא מפני גודל הנושא, ולא מפני פחיתותו, אלא הדבר הגדול והדבר הקטן הנקלה והנכבד הוא רואה והוא מבין בלי הפרש וכו', וכיון שיתברר לו שבכל מקום שהוא, הוא עומד לפני שכונתו יתברך, אז מאלה תבוא בו היראה והפחד פן יכשל במעשיו, שלא יהיו כראוי לפי רוממות כבודו, והוא מה שאמרו דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים, כי כיון שהשגחת הקב"ה על כל דבר, והוא רואה הכל, ושומע הכל, ודאי שכל המעשים יהיו עושים רושם, וכלם נכתבים בספר אם לזכות או לחובה. ואמנם הדבר הזה אינו מצטייר היטב בשכל האדם אלא על ידי התמדת ההתבוננות וההסתכלות הגדול, כי כיון שהדבר רחוק מחושינו לא יציירה השכל אלא אחר רוב העיון וההשקפה, וגם אחר שיציירה יסור הציור ממנו בנקל אם לא יתמיד עליו הרבה.

טז. כל זה לשון הטור. והקשה הבי"ח מדוע בחורף הזכיר הטור איך תעמוד בבקר, ובקיץ לא הזכיר 'בקר'. ותיירץ בשם רבו שבחורף היצר מפתחו איך תעמוד בבקר שהקור גדול ולא תוכל לכוון בתפילתך מחמת הקור, מוטב שתמתין עד שתעלה השמש ויתחמם האויר קצת. אבל בקיץ לא שייך זה, כי בבקר לפני שהשמש עולה, עדיין אינו חם כל כך כמו כשהשמש עולה, ע"כ מפתחו שעדיין לא שבעת משנתך ולא תוכל לכוון בתפילתך, מוטב שתמתין עד שתהיה שבע משנתך ואז תוכל לכוון. ובמאמר מרדכי (סק"ב) כתב דבחורף שפיתוי היצר הוא על מה שהקור גדול, הוצרך לומר בבקר, כי אם יאמר לו איך תעמוד והקור גדול, אם כן לעולם לא יעמוד כל זמן הקור, לכן צריך לומר שמפתחו שאין לו לעמוד מוקדם בבקר כשהקור עדיין גדול, אבל בקיץ שפיתוי היצר הוא שעדיין לא שבעת משנתך, ברור הוא שהיינו דוקא בבקר שעדיין לא שבע משנתו. וכתב עוד דבאמת לא קשיא מידי, שכן הוא דרך הפוסקים שאין כותבים דבריהם בדקדוק כמו שבקיץ כתב איך תעמוד ממטתך ובחורף לא כתב כן. אך בספר רוח חיים (הגהות שו"ע סק"ג) כתב שבדוקא נקט בקיץ איך תעמוד ממטתך ובחורף לא, כי בחורף שהלילות ארוכים וכבר שבע האדם משנתו, דרך בני אדם לקום ממשנתם ונשארים בביתם המוסק והמחומם, והיצר מפתחו שלא יצא להתפלל בית הכנסת עם הציבור כיון שבחורף הקור גדול, ע"כ אין אומר לו איך תעמוד ממטתך, כיון שכבר עמד. אבל בקיץ שהלילות קצרים ואין האדם שבע משנתו, היצר מפתחו שימשיך לשכב, וע"כ אומר לו 'איך תעמוד ממטתך' ועדיין לא שבעת משנתך.

יז. כתב בספר ארצות החיים (המאלי לאן סק"ו), דממה שאמרו

לכתוב שזהו כלל גדול במעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, שהם יכולים לשום מחשבתם בה' כל היום, אבל שאר בני אדם צריכים ליהדר שעל כל פנים בעת תפלתם ישימו פחד ה' לנגד עיניהם וידעו לפני מי הם מתפללים. ובספר פתח הדברי כתב דודאי בכל עת ורגע צריך שיחשוב כאילו שכניה כנגדו שלא יקל ראשו בשום ענין, מ"מ בשעת התפלה צריך להוסיף עליו מורא שמים ביותר כיון שהוא מדבר עם ה' לנוכח ומתפלל לפניו. והגר"א בביאוריו ציין את מקור הדברים ממה שאמרו בברכות (סג.), 'דרש בר קפרא איווהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תליון בה - בכלל דרכיך דעהו והוא ישר אורחותיך' (משל ג ו), כלומר בכל עניניך דע את ה'. י. בן כתב בספר יפה ללב (ס"א סי' א אות ד), עפ"י מה המשנה באבות (פ"ג מ"א) 'הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין', ופירש התו"ש דע מה למעלה ממך - כענין שנאמר שויתי ה' לנגדי.

יא. בן כתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים (פ"ג פ"ז) וז"ל: אין ישיבת האדם ותנועתו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועתו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך, ומפני זה מי שיבחר בשלמות האנושי ושיהיה איש האלהים באמת, יעור משנתו וידע שהמלך הגדול המחופף עליו והדבק עמו תמיד, הוא גדול מכל מלך בשר ודם וכו', ובעבורי הוא תמיד עמנו משקיף ורואה, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' והבן זה מאד. ודע כי כאשר ידעו זה השלמים, תגיע אליהם מן היראה והכניעה ופחד השם ויראתו ובשתם ממנו, בדרכים אמתיים לא דמיוניים. ובספר חסידים (סי' לה) כתב: 'המדבר ואינו חושש כי אם דבריו, ואינו חושש בכוון כליות היודע דבריו ושבתו וקומו וכל צעדיו יספור, וכל דבריו לנוכח השכינה והגבורה, שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאום ה', האדם ההוא איננו בדרך טובה, כי משפט האדם לחשוב בבוראו תמיד ולשוותו נגד פניו, שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד'.

יב. כתב המקנה (קדושין לא). ד"ה שם אמר) שיש להבין דברי השו"ע מה שהביא ק"ו ממלך בשר ודם, כי לכאורה אין המשל מספיק, אי אף שיפחד לב האדם לבוא לבית המלך, מ"מ כשהוא רגיל עמו וקרוב אליו, מתמעט פחדו ויראתו מחמת רגילותו עמו, וא"כ יותר רגיל האדם עם המלך הגדול והקדוש מאשר עם מלך בשר ודם, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו וכו'. וביאר שהענין הוא כי השי"ת אין סוף לגדולתו, וכל מה שיתקרב האדם אליו ומקבל מורא שמים מתקרב אליו בכל עת יותר, נמצא מגיע אליו אור חדש בכל עת יותר, ובכל יום הוא מתקרב אל המלך יותר, נמצא בכל פעם הוי כמו בתחילה, והוא שויתי ה' לנגדי תמיד, שבכל עת מגיע הפחד והמורא מן האור המתגלה אליו.

יג. כתב בספר יפה ללב (שם אות ו) 'ובעל נפש אל יוציא מחשבה זו מנגד עיניו ויעמיק בה והיה לאיש צדיק, ויום יום יוסיף בפרישות ודבקות בו יתברך ובתורתו'.

יד. בספר התניא (ליקו"ט פק"מ מז) כתב: יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה', כמו שכתוב בשו"ע או"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול מלך מלכי

הלכות הנהגת אדם בבקר

א דין השפמת הבקר. ובו ט' סעיפים:

א *יתגבר (ב) [א] פארי לעמוד בבקר (א) לעבודת בוראו, * בשיהא הוא מעורר (ג) [ב] (ב) השחר. הגה: * ועל כל פנים לא יאחר זמן התפלה (ג) שהצבור מתפללין (טור). הגה: (ג) [ג] * שנית ה' לנגדי תמיד (מחלס טו מ), * הוא כלל גדול בתורה ובמעלות (ד) הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביטחו, כשיכתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והתקבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. * כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר (וימס כג כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה

שערי תשובה

א [א] פארי. עין באר היטב. וצ"ט (ס"א) שכתב שעקר הגבורה הוא נגד היצר הרע ואמר פארי כו', הנראה שהוא על דרך שאמריו ביוקא דף ט"ט (ע"ב) נפק אמת כגוריא ונראה מבית קרש הקנשים, ולזה אמר שיתגבר פארי נגדו: [ב] השחר. עין באר היטב. ובבבלי יוסף (ס"א) כתב דבירה שלפניו ליתא. אף בזהר כתב יד דף י' איתא, שכתב, ועל דא אתחביב מיתה לשמיא, וכתב שצריך לטל ידיו אף על פי שאינו רוצה לקום. ואם ארע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבו אליו, נהגו קצת מבצלי הנפש שהולכים פחות פחות מארבע אמות עין שם. ולא נהירא לעניות דעתי וצריך שילך במרוצה שלא להשהות רוח רעה השורה על ידיו. ובשורת שבות יעקב חלק ג' סימן א' כתב שאין נזהרים מליילך ארבע אמות בלי נטילת ידים, ויש לומר שסמכו את עצמם על זה דר' שמעון בן אלקנה סבירא ליה בבבבב (כ"ה) דכלא ביהא קארבע אמות דמיא. עין שם. ופשוט שאין לסמך על זה כי אם בשעת הדחק. וצ"ט בארית רבה סעיף קטן ד', וצ"ט לקמן סימן ד' (ס"א) מה שכתבתי בזה: [ג] שנית ה'. עין באר היטב. ונראה בכתבי שהיו רגילין לעשות מנורות של קלף מצירים להניח בסדורים וכו' וכתבים בשם שנית ה' כו' ארבע אותיות וישאר שמות, והמנורה כזה היתה נקראת בשם 'שנית', והשם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימתי השם אשר לנגד עיניו, וכתב על זה בשם דודו אדוני אבי זקני הגאון בעל תבואות שור שאמר במקצתו הנה אס לא שנית דוממתי (והלים קלא כ), רצונו לומר שייכל לגור שידם אף בלא 'שנית', וזהרעם מאד על זה לפי ששל הרב אינם משמרים כראוי ותשפסקנה בראש כל חצות, ועל דרך שאמר בראש השנה דף י"ח עמוד ב' שעל דבטילת אדרכתא מן שטריא צשאוה יום טוב, ולכן גם בזה ראוי לאור חיל לבטל המנהג, והארץ בדברי נעם. ונראה בדמנורות הגדולים המצירים על קלף שקובעים בבית הנקטת לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה תחת טבלא של זכוכית, לית לן בה, ולא קפיד רק על אותו שמיחין בסדורים משעמא דלעיל, וגם שעל הרב בא לידי מחיקת השם כאשר ענינו הרואות שהם חולקים לאבוד

באר הלכה

א * שיהא הוא מעורר השחר. * נכון מאד לזהר לומר קדם כל שלש תפלות הודאת ה' וצ"ט המבאר בירושלמי פרק תפלת השחר (פ"ד ה"א), דהיינו בשחרית מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שהוצאתני מאפלה לאורה, * ובמנחה מודה אני וכו' שששם שזמיתי לראות כשהחמה בפזורה כף זכיתי לראותה במערב, בצרכית יהי רצון כו' בשם שהייתי באפלה והוצאתני לאורה כן פוזיאני מאפלה לאורה:

*** הוא כלי גדול בתורה וכו'.** הרוצה לקנס שניתו כראוי וידור לקים מה שכתב בשם ספר החנוך, ומפני גדל חביבותם העתיקים פמה גדולים בספריהם, וזה לשון החנוך [בהקדמתו], ובסימן כ"ה כ"ו תי"ז תי"ח תל"ב תפ"ז: שש מצות חיובן תמידי לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שישב בקן קים מצות צשה, ואין קץ למתן שכר המצות, ואלו הם, (א) להאמין שיש אלה אחד בעולם שהמציא כל הנמצאות, ומקפצו ורצונו הוא כל מה שהוא עכשיו ושהיה ושהיה לעדי עד, ושהוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה. וזהו מצות צשה דכתב (שמות כ ב) אלקיך אשר הוצאתך וגו', ופרשו, תדעו ותאמינו שיש לעולם אלה המושגים שהרי הוצאתיך מארץ מצרים. (ב) שלא נאמין בשום אלהים וזולתו, שנאמר (שם פסוק ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ואפילו מודה שהקדוש ברוך הוא שולט על הכל רק שידמה בדעתו ששם הנהגת העולם למלאך או לכוכב הרי זה מודה בעבודה זרה ועובר על לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, אלא יאמין שהקדוש ברוך הוא בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות ואין לשום נכרא כח לעשות דבר בלתי רצונו, ולכן נקרא הקדוש ברוך הוא אלהי האלהים. (ג) ליחוד שנאמר (דברים ו ד)

אבל יש אומרים דלענן זה אמרין כל אלה אבות אמות דמי, אבל (ד) אין לסמך על זה כי אם בשעת הדחק. אם ארע כשמשכים (ה) חלילה לו לבטל מדברי תורה משום זה עד שאיר היום, * אלא יטל מעט או יקנה ידיו בכל מידי דמנאי ויכרך וילמד, כדין התלמוד והפוסקים: (ג) שהצבור מתפללין. * היינו אף על פי (ו) שלא יעבר זמן תפלה, מכל מקום מצוה עם הצבור. וצ"ט לקמן סוף סעיף קטן ט': (ד) הצדיקים. * דהיינו שיעציר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו. וכתבו בשם האר"י זכרוננו לברכה (פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א) שיעציר שם הוי"ו תמיד נגד עיניו בנקוד 'יראה' כזה: יהיה, וזהו סוד 'שנית ה' לנגדי תמיד', וזה תועלת גדול לענן היראה. ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנורות של קלף מצירים להניח בסדורים וכו' וכתבים בהם שנית ה' וגו' בן ארבע אותיות, ושארי שמות, ומנורה כזה היתה נקראת בשם 'שנית', והשם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימתי השם. וכתב בשערי תשובה (ס"א) בשם התבואות שור שראוי

באר היטב

א (ב) פארי. עין בהלכות קטנות חלק ב' סימן ג' ובספר בני תיבא (הנה"ט ס"א): (ג) השחר. בשל"ה (מסכת חולין דף חיים אות ה) כתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבקר הן בערב. ומיד כשנעור משנתו יטל ידיו ויזכה יציל מהוצאת שכבת זרע, ומכל שכן אם אינו רוצה לישן אף שנשאר משכב. של"ה (שם אות כד). כתב בספר תולעת יעקב (סוד נטילת שחרית), איתא בזהר, ההולך שחרית ארבע אמות ולא נטל ידיו חייב כו' עד כאן, ותמה הב"ח (פ"ד ד"ס"א) על רבנו בית יוסף שלא כתבו. ונראה משום הרב הרבא אין יכולין להזהר בקץ ומוטב שיהיה שוגגין ואל יהיו מידיו, משום הדי לא כתבו. שיערי קנסת הגדולה סימן ד' בהנהגת הטור: (ג) שנית ה'. שיעיר שם הוי"ו יא אות כט. וצ"ט ביד אהרן סימן ד' בהנהגת הטור: (ג) שנית ה'. שיעיר שם הוי"ו תמיד נגד עיניו בנקוד כזה, יהיה, וזה סוד שנית ה' לנגדי תמיד, וזה תועלת גדול

כן דודי זקני הרב תמיד מוזני הרב רבנו זלמן לוקאוו זכרוננו לברכה על מה שיהי רגילין לעשות מנורות של קלף מצירים להניח בסדורים וכו' וכתבים בשם שנית ה' כו' ארבע אותיות וישאר שמות, והמנורה כזה היתה נקראת בשם 'שנית', והשם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימתי השם אשר לנגד עיניו, וכתב על זה בשם דודו אדוני אבי זקני הגאון בעל תבואות שור שאמר במקצתו הנה אס לא שנית דוממתי (והלים קלא כ), רצונו לומר שייכל לגור שידם אף בלא 'שנית', וזהרעם מאד על זה לפי ששל הרב אינם משמרים כראוי ותשפסקנה בראש כל חצות, ועל דרך שאמר בראש השנה דף י"ח עמוד ב' שעל דבטילת אדרכתא מן שטריא צשאוה יום טוב, ולכן גם בזה ראוי לאור חיל לבטל המנהג, והארץ בדברי נעם. ונראה בדמנורות הגדולים המצירים על קלף שקובעים בבית הנקטת לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה תחת טבלא של זכוכית, לית לן בה, ולא קפיד רק על אותו שמיחין בסדורים משעמא דלעיל, וגם שעל הרב בא לידי מחיקת השם כאשר ענינו הרואות שהם חולקים לאבוד

משנה בוראה

א (א) לעבודת בוראו. * פי לך נכרא האדם כמו שאמר הכותב (שערי מג ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'. ואף (ב) אם ישיאנו יצרו בחרף לומר 'איך תעמד בבקר כי הקר גדול' או ישיאנו בקיץ לומר 'איך תעמד ממטף ועדין לא שבעת משנתך', יתגבר עליו ואל ישמע לו, ויחשב בנפשו, אלו היה נצרך לעמד לשרת לפני מלך בשר ודם נדם כמה היה זהיר וזריו לעמד בהשקפה להקיץ עצמו לעבודתו, כל שכן וקל וחמר בן בנו של קל וחמר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ב) השחר. * בשל"ה (מסכת חולין דף חיים אות ה) כתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בבקר הן בערב. ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטל ידיו אף שנשאר משכב, ומכל שכן שלא ילך ארבע אמות בלי נטילת ידים, וצריך מאד לזהר בזה, ויזהר הקדוש (ו) מפליג עבור זה בעניו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח השמאה. (ג) ומכל מקום חלילה לעבר שום אסור עבור חסרון נטילת ידים, כגון לעצר עצמו מלהשתין על ידי זה או לקח מים שהכין חברו עבור עצמו אם לא שברור לו שיתן תכף תמורתם אחרים, ויש שנכשלין בזה. * אם ארע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבו אליו, נהגו קצת מבצלי הנפש שהולכים פחות פחות מארבע אמות, וכתב השערי תשובה (ס"א) על זה דלא נהירא, דצריך יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו. יש אומרים דלענן זה אמרין כל אלה אבות אמות דמי, אבל (ד) אין לסמך על זה כי אם בשעת הדחק. אם ארע כשמשכים (ה) חלילה לו לבטל מדברי תורה משום זה עד שאיר היום, * אלא יטל מעט או יקנה ידיו בכל מידי דמנאי ויכרך וילמד, כדין התלמוד והפוסקים: (ג) שהצבור מתפללין. * היינו אף על פי (ו) שלא יעבר זמן תפלה, מכל מקום מצוה עם הצבור. וצ"ט לקמן סוף סעיף קטן ט': (ד) הצדיקים. * דהיינו שיעציר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו. וכתבו בשם האר"י זכרוננו לברכה (פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א) שיעציר שם הוי"ו תמיד נגד עיניו בנקוד 'יראה' כזה: יהיה, וזהו סוד 'שנית ה' לנגדי תמיד', וזה תועלת גדול לענן היראה. ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנורות של קלף מצירים להניח בסדורים וכו' וכתבים בהם שנית ה' וגו' בן ארבע אותיות, ושארי שמות, ומנורה כזה היתה נקראת בשם 'שנית', והשם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימתי השם. וכתב בשערי תשובה (ס"א) בשם התבואות שור שראוי

שער הציון

א (ה) מטור: (ב) עין בשערי תשובה (ס"א): (ג) פשוט: (ד) שערי תשובה (שם): (ה) שלחן ערוך של הגר"ז (מהר"ת ס"ח): (ו) פרי מגדים (מש"י ס"ב):

הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן א

ויברך ברכות התורה וילמוד, כדן התלמוד והפוסקים שגני בזה.

ס"ק ג

היינו אף על פי שיוכל להתפלל אחר הזמן שהציבור מתפללין ועדיין לא יעבור זמן תפלה שהוא עד סוף ארבע שעות מתחלת היום, מכל מקום מצוה להתפלל עם הציבור, ולכן לא יאחר הזמן הזה. ועיין לקמן סוף סעיף קטן ט' שמי שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו, או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישני בעת התפלה, מוטב לישן כל הצורך. ומכל מקום יהיה זהיר מאוד לקום שעה ולפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבית הכנסת, כדי שיהיה יכול להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיטת.

ס"ק ד

דהיינו שיצייר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו.

ציונים והערות

החיים (דף טז). דלא קשה מידי על הבית יוסף, כי בספר הזהר שלפנינו ליתנהו להני מילי. וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה (מ"א סי' יד) וז"ל: חפשתי בספר הזהר יגעתי ולא מצאתי וכו', ולענין ליתא בוהר כלל, והיא משנת חסידים, והוריו הרי זה משובח. אך הברכי יוסף כתב שראה נסחה כ"י בספר הזהר מוגה מרבנן קשיא, בהקדמה דף י"ד ע"ב, כלשון ההוא בהדיא על דא אתחייב מיתה לשמאי. וכתב שאחר זמן רב ראה בספר אור הלבנה להרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בעל חסד לאברהם, והוא הגהות על הזהר, אשר שם הביא הנסחה הנזכרת.

כא. כדלקמן סי' ג ס"ז.

כב. באש"ל אברהם (טעשטעט סי' ז) כתב וז"ל: ממו"ח נ"י שמעתי, שהקפידא שבזוה"ק שלא יהלך ארבע אמות בשחרית בלי נטילה, היינו דוקא בעת שקם ממטתו בשחרית על מנת שלא לישון עוד, מה שאין כן ההולך בלילה לצרכיו על מנת לחזור לישון תיכף, אין קפידא בזה בלכתו בלי נטילת ידים, ולא יהא אלא ספק, נראה ברכה"ג שומעין להקל. אך בספר משמרת שלום (סי' ג אות 6) תמה על דבריו.

כג. וכתב בספר רוח חיים (סי' ז) שצריך לשבת בכל פעם שהולך פחות מארבע אמות, כמ"ש רבנו יוחנן והכלבו המובאים בבית יוסף (סי' נטו וסוף שטט) לגבי שבת, שאם לא ישב, אע"פ שעומד, הליכה אחת היא. [נראה מג"א (סי' נטו סק"ט) שכתב שבעמוד לפוש סגין].

כד. וכן כתב בסידור בית עובד (דני נטילת ידים אות ג) דאדרבא מצוה לרוץ אל המים כדי למהר להסיר מעליו כח הטומאה, כי מה שאמר הזהר שההולך ארבע אמות בלא נטילת ידים חייב מיתה, לאו דוקא הולך, דאין עיקר האיסור על מעשה ההליכה, אלא עיקר הקפידא היא על השיהוי, ששואה עליו רוח הטומאה כדי שיעור הילוך ארבע אמות. ובספר רוח חיים (סי' ז) ובספר דברי מנחם (סי' א' הגה"ט אות טו) ובספר פתח הדביר (סי' ז) דחו סברא זו, שמכיון שנאמר בוהר שההולך ארבע אמות בלא נטילת ידים שחרית חייב מיתה, הרי שהקפידא על הילוך ארבע אמות כפשוטן של דברים, ולא על השיהוי.

כה. כן כתב השבות יעקב (טז) שלדעת הזהר כל הבית כולו הוי כארבע אמות אפילו הוא מאה אמה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר בברכות (כ"ה).

כו. וכתב הפמ"ג (מ"ז סוף ט"ז) דלא כן דעת הטור, שכתב 'ואם אינו יכול להשכים קודם אור הבוקר, מכל מקום התפלה אשר היא מועד לכל חי אל יאחר אותה', והיינו שלא יאחר זמן תפלה.

כז. והבאנו בהערות שם שכתב בספר משמרת שלום (סי' 6), שפשוט שלא דווקא אם יישן, אלא אפילו אם אין מוחו צלול לתפלה או לשאר עניני עבודת הבורא.

כח. בספר הברית (מ"ז ממלך יד פ"ו) כתב וז"ל: תדמה בנפשך בכח המדמה שבך, ששם הו"ה ברוך הוא ב' אותיותיו כמו שהוא נכתב

יל"ך ארבע אמות בלי נטילת ידים, וצריך מאד לזהר בזה, ובוהר הקדוש מפליג עבור זה בענינו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח הטומאה. ומכל מקום חליה לעבור שום איסור עבור חסרון נטילת ידים, כגון לעצור עצמו מלהשתין שעובר על 'בל תשקצו' על ידי זה, או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו שיש בזה חשש גזל, אם לא שברור לו שיתן תיכף תמורתם מים אחרים, ויש שנכשלין בזה.

אם אירע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבה אליו, נהגו קצת מבעלי הנפש שהולכים פחות מארבע אמות, כמו שאמרו בשבת (קנ"ג): שהילוך פחות מארבע אמות לא נקרא הילוך. וכתב השערי תשובה על זה דלא נהירא, דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיהם. יש אומרים דלענין זה שלא לילך ארבע אמות בלי נטילת ידים, אמרינן כולא ביתא כארבע אמות דמיא, אבל אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק. אלא יטול מעט או ינקה ידיו בכל מידי דמנאי

בברכות (ג'): שדור המלך ע"ה היה עוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר, וכיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו וכו', משמע שדי אם לומד עד אחר עלות השחר, אך מדברי הזהר משמע יש לעסוק בתורה עד הנץ החמה שמגיע זמן תפלה. וכתב שיש לדחות הראיה מדוד המלך ע"ה, שכן דוד עסק בצרכי צבור, ובסימן צ"ג (ס"ד) נפסק שהעוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי. ובספר אפיקי מגינים (חיוטס סק"ג) כתב שאם אי אפשר לו לקיים שניהם, יזהר לפחות לקיים בסוף היום לחבר יום ולילה בתורה, דבזה מקיים מצות לא ימוש וכו' והגית בו יומם ולילה.

יח. בספר אגרא דפרקא (אות ט) הביא בשם הרבי ר' זושא מאניפול שיש לזהר שלא להציג רגליו על הארץ בלא נטילה, כי בהציג רגליו על הארץ בלא נטילה אי חס ושלום כל היום הרע נשכנש בהמית' ורדף אחריה להסיתו, וע"ז רמז הפסוק (תהלים לו ט) יתיצב על דרך לא טוב, [נאו ח"ן] רע לא ימאס'. והוסיף האגרא דפרקא על דבריו שהטעם בזה שבעוד שברוח מסאבא שורה על ידי האדם, אין ליתן לו שיעור קומה. וכתב בספר משמרת שלום (סי' 6 אות 3) שלפי טעם זה גם אין לעמוד זקוף על מוטו.

יט. בספר ויקרא יהושע כתב דמוכח ביומא (עו') ובחולין (קו'): שלא היה מנהגם לטול ידים שחרית ביום הכיפורים, שאמרו שם על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל לקטן ביום הכיפורים משום שיבתא, ופירש רש"י רוח רעה שורה על ידים שלא נטלו שחרית. ולכאורה מוכח דלא כהזהר. אך שאר ראשונים שם חולקים על רש"י וסוברים שמותר לטול ידיו שחרית ביום הכיפורים, ושיבתא הוא רוח רעה השורה על האוכל כשבא ליתן הפת לתנוק בן ארבע וחמש שנים וחונקת אותו אם לא נטל ידיו באותה שעה, אע"פ שנטל שחרית, כמ"ש התוס' (יומא ד"ה משום, חולין ד"ה ספס) בשם ר"ת. כ. מקור הדברים הוא מספר תולעת יעקב (מז' נטילת ידים שמיים) שכתב בשם הזהר 'וההולך ארבע אמות בידים טמאות, חייב מיתה לשמים', והביאו בס"ד' הביאו, ותמה על הבית יוסף שהשמיטו. ותירץ הב"ח לפי שרוב האנשים אינם יכולים להזהר בזה ומוטב יהיו שוגגים ולא יהיו מזידים, לכן לא כתבו הב"י. והאליה רבה (סק"ד) כתב עליו שזהו דוחק. וכתב שמצא בדמשק אליעזר (דף טז) שכתב על דברי התולעת יעקב וז"ל: ושמה דוקא בזמנא, כמו לענין גילוי וזוגות. עכ"ל. ובוהר תמיהת המית' הב"ח, שכמו שבזמן הזה נשתנו העיתים ולא חוששים למים או יין מגולים ולא לשתיית זוגות כיון שאין שליטה למזיקים, כמו כן לא חוששים היום ללכת ארבע אמות בלא נטילת ידים, דאין לרוח רעה כח לשלוט באדם. ובשו"ת שבות יעקב (מ"ג סי' 6) כתב דמש"ה השמיטו הב"י, לפי שדין זה לא נזכר כלל בש"ס ופוסקים ראשונים, ואדרבא מבואר בברכות (עו') שבקומתו ממטתו יבדוק ויפנה ואח"כ יטול ידיו ויגיה תפילין וכו', וכיון שצריך לפנות ולהכנס לבית הכסא ודאי הוא יותר מארבע אמות, כי לא כל אדם זוכה להיות בית הכסא סמוך למטתו כל כך. ובברכי יוסף (סק"ה) הביא בשם הר"ם די לונזאנו בדרך

[א] שהזהר כתב שיש חיוב מיתה על זה.

הַלְכוֹת הַנְהַגַת אָדָם בַּבֶּקֶר סִימָן א

הַלְכוֹת הַנְהַגַת אָדָם בַּבֶּקֶר

א דִּין הַשְׁכֵּמַת הַבֶּקֶר. וּבִו' ט' סְעִיפִים:

א ***יִתְגַּבֵּר** (ב) [א] **כְּאָרִי לַעֲמֹד בַּבֶּקֶר** (א) **לַעֲבֹדֶת בּוֹרְאוֹ**, * **כְּשִׂיחָא הוּא מַעֲוֵרֵר** (ג) [ב] **הַשְׁחֵר**. הַגֵּה: * **וְעַל כָּל פְּנִים לֹא יֵאָחֵז זְמַן הַתְּפִלָּה** (ג) **שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְפַּלֵּלִין** (טור). הַגֵּה: (ג) [ג] * **שְׂוִיתָ ה'** **לְנִגְדִי תָמִיד** (מַהֲלֵס טו מ), * **הוּא כָּלָל גְּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבַמַּעֲשִׂוֹת** (ד) **הַצִּדִּיקִים אֲשֶׁר הוֹלְכִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים**, **כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם וְתַנוּעוֹתָיו וְעַסְקָיו וְהוּא לְבָדּוֹ בְּכִיתוֹ, כִּישִׁיבָתוֹ וְתַנוּעוֹתָיו וְעַסְקָיו וְהוּא לִפְנֵי מֶלֶךְ גְּדוֹל, וְלֹא דַבּוּרוֹ וְהִרְחַבַת פִּיו כְּרָצוֹנוֹ וְהוּא עִם אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ וּקְרוֹבָיו, כְּדַבּוּרוֹ בְּמוֹשֵׁב הַמֶּלֶךְ. * כָּל שֶׁכֵּן כְּשִׂישִׁים הָאָדָם אֵל לְבוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַגְּדוֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר מֵלֵא כָּל הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה כג כד) 'אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמַסְתָּרִים וְאֵנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נֶאֱם ה'', מִיָּד יִגִּיעַ אֵלָיו הִירָאָה**

שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה

א [א] כְּאָרִי. עֵין בֶּאֱר הִיטֵב. וְעֵין ט' (ס"א) שְׁכַתָּה שְׁעָר הַגְּבוּרָה הוּא נִגְד הַיָּצֵר הָרַע וְאִמֵּר כְּאָרִי כו', נִרְאָה שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁאֲמֵרו בְּיוֹמָא דָּף ס"ט (ע"ב) נִפְק אָתָּא כְּגוֹרְיָא דְּנִגְרָא מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְלִזְוָה אִמֵּר שִׁיתְגַּבֵּר כְּאָרִי נִגְדוֹ: **[ב] הַשְׁחֵר**. עֵין בֶּאֱר הִיטֵב. וְיִבְבְּרִי יוֹסֵף (ס"א) כְּתַב דְּבוֹרָה שְׁלִפְנִינָה לִיתָא. אִף דְּבוֹרָה כְּתַב יָד דָּף י' אִיתָא, שְׁכַתָּה, וְעַל דָּא אֲתַחֲבִיב מִיתָה לְשִׁמְיָא, וְכַתַּב שְׁעָרִיד לְטַל יָדִיו אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ רוּצָה לְקוּם. וְאִם אֲרַע שְׁהִפְסִים רְחוּקִים וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיִּשְׁתַּכְּרֵם אֵלָיו, נִהְגוּ קָצַת מִכְּעָלִי הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוֹלְכִים פְּחוּת וּפְחוּת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עֵין שֵׁם. וְלֹא נִהְיָא דְּעִנִּיּוֹת דְּעִמִּי וְעָרִיד שְׁלֵף בְּמִרוּצָה שְׁלֹא לְהַשְׁהוּת רוּחַ רָעָה הַשּׁוֹרֶה עַל יָדָיו. וּבְשִׂוִּית שְׁכּוֹת יַעֲקֹב חֵלֶק ג' סִימָן א' כְּתַב שְׁאֵין נִהְרִים מִלִּילֵף אֲרַבַּע אַמּוֹת בְּלִי נְטִילַת יָדִים, וְיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁמִּכְּנִי אֵת עֲצָמָם עַל זֶה דְּר' שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבִירָא לִיה בְּבִרְכוֹת (כ"ה) דְּכָלָא בֵּיתָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּמִיָּא. עֵין שֵׁם. וּפְשׁוּט שְׁאֵין לְסַמֵּךְ עַל זֶה כִּי אִם בְּשַׁעַת הַדְּחָק. וְעֵין בְּאֵלִיָּה רַבָּה סְעִיף קָטָן ד', וְעֵין לְקַטָּן סִימָן ד' (ס"א) מַה שְׁכַתָּבִי בְּזוֹ: **[ג] שְׂוִיתָ ה'**. עֵין בֶּאֱר הִיטֵב. וְנִרְאִיתָ בְּכַתְבִּי

כִּי דוּדִי זְקֵנִי תֵרַב תְּחִסִּיד הָאֱלֹהִי מוֹדֵנוּ תֵרַב רַבְנֵי זַלְמָן לּוֹקֵאוּר וּזְכוּנוּ לְכַרְכָּה עַל מַה שֶּׁהִיוּ רִגְלִיִּין לַעֲשׂוֹת מַגּוּרוֹת שֶׁל קֶלֶף מְצִיָּרִים לְהַנִּיחַ בְּסוּדֵירִים וּכְוֹתִבִּים בְּשֵׁם שְׂוִיתָ ה' כִּי כֵּן אֲרַבַּע אוֹתִיּוֹת וְיִשָּׁאֵר שְׁמוֹת, וְהַמְנוּרָה כְּזֶה הִתְהַה נִקְרָאת בְּשֵׁם 'שְׂוִיתָ', וְהַשֹּׁמֵעַ הוּא בְּכָרִי שִׁיחָה נִזְכָּר שְׁלֹא לְשִׁיחַ שִׁיחָה בְּטִלָּה בַּתּוֹךְ הַתְּפִלָּה מֵאַמִּיתָה הַשֵּׁם אֲשֶׁר לִנְגַד עֵינָיו, וְכַתַּב עַל זֶה בְּשֵׁם דוּדוֹ אֲדוּנִי אָבִי זְקֵנִי הֶאֱמָן בְּעַל תְּבֻאוֹת שׁוֹר שְׁאֲמֵר בְּקִלְעֻצּוֹ הַצֹּחֶק אִם לֹא שְׂוִיתָ דְּוּמוּמָתִי (וְהִלֵּים קֵלָא כ), רָצוֹנוֹ לוֹמֵר שִׁיכַל לְגַרֵּר דִּישִׁים אִף בְּלֹא 'שְׂוִיתָ', וְהַתְרַעַם מֵאֵד עַל זֶה לִפִּי שֶׁעַל הֵרֵב אֵינִם מְשַׁמְרִים כְּרָאוֹי וְתַשְׁמַכְנָה בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת, וְעַל דֶּרֶךְ שְׁאֲמֵרו בְּרֹאשׁ הַשֶּׁנֶּה דָּף י"ח עֲמוּד ב' שֶׁעַל דְּבִטְלַת אֲדִיקְרָתָא מִן שְׁטָרְיָא עֲשֹׂאוּהוּ יוֹם טוֹב, וְלִכּוֹן גַּם כְּזֶה רָאוֹי לְאוֹר חֵיל לְכַשֵּׁל הַמְנוּגָה, וְהָאֲרִיף דְּבָרֵי נֶעֱם. וְנִרְאָה דְּבַמְנוּרוֹת הַגְּדוֹלִים הַמְצִיָּרִים עַל קֶלֶף שְׁקוּבָעִים בְּכִית לְפָנֵי הַעֲמוּד אוֹ שְׁאֵר מְקוֹמוֹת שְׁקוּבָעִים אוֹתָהּ תַּחַת טְבִילָה שֶׁל זְכוּתִי, לִית לָן בְּה, וְלֹא קָפִיד רַק עַל אוֹתוֹן שְׁמִיחִין בְּסוּדֵירִים מְשַׁמָּא דְּעִלְיָל, וְגַם שֶׁעַל הֵרֵב בֹּא לִידֵי מַחֲסִית הַשֵּׁם כְּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ הִרְאוּת שֶׁהֵם הוֹלְכִים לְאַבּוּד

בְּאִוֵּר הַלֶּכָּה

א * שִׁיחָא הוּא מַעֲוֵרֵר הַשְׁחֵר. * **נִגְוֹן מֵאֵד לִזְהַר לוֹמֵר קָדָם כָּל שֶׁלֵּשׁ תְּפִלוֹת הוֹדָאָת הִזְהִי רָצוֹן הַמְבָאָר בִּירוּשָׁלַיִם** פֶּרֶק תְּפִלַּת הַשְׁחֵר (פ"ד ה"א), דְּהֵינֵנוּ בְּשַׁחֲרִית מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵי וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתִי שֶׁהוֹצֵאתִנִי מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה, * **וּכְמִנְחָה מוֹדָה אֲנִי וְכו'** שֶׁשֶּׁשֶּׁם שְׂוִיָּתִינִי לְרֹאוֹת כְּשֶׁתַּחֲמָה בַּמְנוּחָה כֶּף זִכְרִיתִי לְרֹאוֹתָהּ בַּמַּעֲרָב, בְּעִרְבִית יְהִי רָצוֹן כִּי כִּשְׁם שְׂוִיָּתִי בַּאֲפֵלָה וְהוֹצֵאתִנִי לְאוֹרָה כֵּן תוֹצִיאִנִי מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה:

*** הוּא כְּלָף גְּדוֹף בַּתּוֹרָה וְכו'**. הַרוּצָה לְקַנֵּס שְׂוִיתָ כְּרָאוֹי וְיִדְרוּ לְקַנֵּס מַה שְׁכַתָּבִי בְּשֵׁם סִפֵּר הַחֲנוּךְ, וּמִפְּנֵי גְדֹל כְּוִיבּוּתָם הַדְּעִיתִיקוֹם כְּמַה גְּדוֹלִים בְּסִפְרֵיהֶם, וְזֶה לְשׁוֹן הַחֲנוּךְ [בְּהַדְקָמָתוֹ, וּבְסִימָן כ"ה כ"ו תִּיזֵי תִיזֵי תִל"ב תפ"ז]: שֵׁשׁ מִצְוֹת חִיבוֹן תְּמִיִּיר לֹא יִפְסְקוּ מִעַל הָאָדָם אֶפְלוּ רָגַע אֶחָד כָּל יָמָיו, וְכָל זְמַן וְכָל רָגַע שִׁיחֻשׁב בְּתֵן קִיָּם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵין קֵץ לְמִתּוֹן שִׁכְר הַמִּצְוֹת, וְאֵלּוּ הֵם, (א) **לְהֶאֱמִין שִׁישׁ אֵלֶּה** אֶחָד בְּעוֹלָם שֶׁהַמִּצְוִיָּה כָּל הַנִּמְצָאוֹת, וּמִכְּפֻצּוֹ וּרְצוּנוֹ הוּא כָּל מַה שֶׁהוּא עֲבָשׁוֹי וְשִׁחִיָּה וְשִׁיחִיָּה לְעָדִי עַד, וְשִׁחִיָּה הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְנָתַן לָנוּ הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ מִצְוַת עֲשֵׂה דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כ) אֱלֹכֵינוּ ה' אֲלֵהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִצְרַיִם, וְפִרְשׁוֹ, תַּדְרֵנוּ וְתֶאֱמִינוּ שִׁישׁ לְעוֹלָם אֵלֶּה הַמִּשְׁגִּיחַ שְׁהִי הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. (ב) **שִׁלָּא נֶאֱמִין בְּשׁוֹם אֱלֹהִים וּזְלַתוֹ**, שֶׁנֶּאֱמַר (שֵׁם פִּסְקוֹ ג) לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנֶי, וְאַפְלוּ מוֹדָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵט עַל הַכָּל רַק שְׂוִיָּתָהּ בְּדַעְתּוֹ שֶׁמִּסֵּר הַנְּהַגַת הָעוֹלָם לְמִלְאָךְ אוֹ לְכוֹכָב הָרִי זֶה מוֹדָה בְּעֻבּוּדָה וְזֶה וְעוֹבֵר עַל לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנֶי, אֲלֵא יֶאֱמִין שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכַבּוֹדוֹ מִשְׁחִית בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְאֵין לְשׁוֹם נִבְרָא כַּח לַעֲשׂוֹת דְּבָר בְּלִית רָצוֹנוֹ, וְלָכֵן נִקְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים. (ג) לִיחְדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דִּבְרִים ו ד)

אֲבָל (ד) אֵין לְסַמֵּךְ עַל זֶה כִּי אִם בְּשַׁעַת הַדְּחָק. אִם אֲרַע כְּשֶׁמְשַׁשִּׁים בְּלִילָה שְׁאֵין לוֹ מִיָּם לְטַל יָדָיו שֶׁלֵּשׁ פְּעָמִים כְּרָאוֹי לְהַעֲבִיר רוּחַ הַשְּׁמָמָה, אִף עַל פִּי כֵּן (ה) חִלִּילָה לוֹ לְכַשֵּׁל מִדְּבָרִי תּוֹרָה מְשׁוּם זֶה עַד שֶׁיֵּאִיר הַיּוֹם, * **אֲלֵא יִטַּל מַעֲט או יִנְקָה יָדָיו בְּכָל מִידִי דְּמִנְקֵי וּיְכַרֵּךְ וְיִלְמַד**, בְּדִין הַתַּלְמוּד וְהַפּוֹסְקִים: (ג) **שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְפַּלֵּלִין**. * **הֵינֵנוּ אִף עַל פִּי (ו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹר זְמַן תְּפִלָּה, מְכָל מְקוֹם מִצְוָה עִם הַצִּבּוֹר**. וְעֵין לְקַטָּן סוֹף סְעִיף קָטָן ט': (ד) **הַצִּדִּיקִים**. * **דְּהֵינֵנוּ שִׁיזְצִיר בְּנִפְשׁוֹ תָּמִיד אִיף שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵלֵא כָּל הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ**. וְכַתְּבוּ בְּשֵׁם הָאֲר"י וּזְכוּנוּ לְכַרְכָּה (פרי עץ חיים שַׁעַר הַנְּהַגַת הַלִּמּוּד פ"א) **שִׁיזְצִיר שֵׁם הַיְוָ"ה תָּמִיד נִגְד עֵינָיו בְּנִקְוֹד 'נִרְאָה' כְּזֶה: יִהְיֶה, וְזֶהוּ סוֹד 'שְׂוִיתָ ה' לְנִגְדִי תָמִיד', וְזֶה תּוֹעֲלַת גְּדוֹל לְעֵנֵן הִירָאָה**. וְיֵשׁ שְׁהִי רִגְלִיִּין מַחֲמַת זֶה לַעֲשׂוֹת מַגּוּרוֹת שֶׁל קֶלֶף מְצִיָּרִים לְהַנִּיחַ בְּסוּדֵירִים וּכְוֹתִבִּים בְּהֵם שְׂוִיתָ ה' נִגְו' כֵּן אֲרַבַּע אוֹתִיּוֹת, וְשְׁאֲרֵי שְׁמוֹת, וּמְנוּרָה כְּזֶה הִתְהַה נִקְרָאת בְּשֵׁם 'שְׂוִיתָ', וְהַשֹּׁמֵעַ הוּא בְּכָרִי שִׁיחָה נִזְכָּר שְׁלֹא לְשִׁיחַ שִׁיחָה בְּטִלָּה בַּתּוֹךְ הַתְּפִלָּה מֵאַמִּיתָה הַשֵּׁם. וְכַתַּב בְּשַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה (ס"א) בְּשֵׁם הַתְּבֻאוֹת שׁוֹר שְׁרָאוֹי

שַׁעֲרֵי הַצִּיּוֹן

א (ה) מַטְוֵר: (ב) עֵין בְּשַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה (ס"ב): (ג) פְּשׁוּט: (ד) שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה (שֵׁם): (ה) שְׁלַחַן עָרוֹךְ שֶׁל הַגֵּר"ז (מַהֲרַ"ם ס"ו): (ו) פְּרִי מִגְדִּים (מַשִּׁי ס"ב):

לִזְכוֹת הַר"ר אַבְרָהָם דוד זוֹנֵ' מֵרַת שְׂרָה מַנְרִיקָם וְכַל יוֹצ"ח שִׁחִיו, לְבִרְכָּה וְהַצִּלָּה בִּרְו"ג, שְׁמַחָה וְנַחַת מִכָּל יוֹצ"ח, בְּבִרְיוֹת גּוֹפֵא וְהִרְחַבַת הָרַעַת עֲמוּ"ש

ביאורי ההלכה

ד"ה שיהא

נכון מאד לזוהר לומר קודם כל שלש תפלות בט
[שחרית מנחה ומעריב] הודאת היהי רצון המבורא
בירושלמי פרק תפלת השחרל.

ובמנחה מודה אני וכו' שכשם שזיכיתי לראות
בשחמה במזרח כך זכיתי לראותה
במערב לא.

ציונים והערות

עליה קמאי דקמאי מן הקדושים שהוא כלל גדול בתורה ובמעלות
הצדיקים, כי לא מלבי, אבל ככה יעץ עליכם הרמ"א ז"ל בסעיף
הראשון משלחן ערוך אורח חיים.
כט. בירושלמי לא נאמר שצריך לומר זה לפני ג' תפלות. וראה
בספר אפיקי מגינים (מיוזיס סק"א) שמעלות השחר יכול לאמרו.
ל. הפוסקים לא הביאו דבר זה, וכתב הערוך השלחן (סכ"ט)
דיתכן שהטעם הוא משום דבירושלמי שם אמרו 'ומאיכן למדו
שלש תפלות, רבי שמואל בר נחמני אומר כנגד שלש פעמים שהיום
משתנה על הבריות, בשחר צריך לומר מודה אני לפניך וכו', וכיון
שבבבלי (נרמט טו:) לא הביאו טעם זה לענין שלש תפלות אלא את
הטעמים האחרים שבירושלמי שאבות תקנום או כנגד תמידים,
משום כך השמיטו הפוסקים את כל דברי רבי שמואל בר נחמני.
לא. פ"י נוסח זה, גם במנחה מודים על העבר כמו בשחרית, אבל
הפני משה הגיה בירושלמי 'כן תזכני לראותה במערב', כלומר
שבמנחה מבקשים על העתיד, ואין אומרים מודה אני לפניך וכו',
אלא יהי רצון מלפניך וכו'. וכן מפורש בבראשית רבה (ס"ט)
ובילקוט שמעוני (וי"א רמז קיז): 'במנחה צריך אדם לומר יהי רצון
מלפניך ה' אלהי שכשם שזיכיתי לראות חמה בורחתה כך תזכני
לראותה בשקיעתה'. רק שהירושלמי נקט מזרח ומערב, והמדרש נקט
זריחה ושקיעה. והאבודרהם (מקן הפלות ועניינים) כתב כדעת המדרש,
שבמנחה אומר בלשון בקשה על העתיד ולא בלשון הודאה על העבר.

בתורה מאיר על ראשך, זורח הוא שם כמראה אש אוכלת חופף
עליו כל היום וכל הלילה שום תשים עליך מלך אל חי וקיים
תמיד, כי הלא ידעת אם לא שמעת כי שם הוי"ה ב"ה באמת הוא
הוא אלהים חיים ומלך עולם, אשר מלכותו מלכות כל עולמים
וממשלתו בכל דור ודור עד נצח נצחים וכו', ותדע כי הוא הבורא
והוא היוצר אשר אמר והיה העולם, ונקרא אלהי ישראל, ויטוש
משכן כבודו בשמים ממעל ואתא מרבבות קודש המוני מעלה
מלאכי צבאות שרפים ואופנים כרובים והחיות לשכון את דכא
ושפל כמורך, מבקש אהבתך מתאוה חברתך חשק דורך להיות
בסודך, אתה רעיתו ואליך תשוקתו להתפאר כך לשם ולתהלה
ולתפארת, ולשמוח כך ולשוש עליך ולהטיב לך בטובת עוה"ו
ואחריו בטובת עוה"ב, שהיא טובה אשר עין לא ראתה ורעיון לא
השיגה, והיא הצלחה שאין אחריה הצלחה, כי הצלחתה הצלחה
נצחיית וישועתה תשועת עולמים, ואם כזאת תדמה בנפשך אחר
שתשוב בתשובה וחרטה על כל עונותיך בלב שלם, לבטח תדע
שכן הוא בפועל, כי כך הבטיחנו יוצרנו כנאמר וה' עליהם יראה
(זכיה ט'), ונאמר ועליך יורח ה' וכבודו אליך יראה (ישעיה ס'). וכתוב
בספר ברית מנוחה ז"ל אלמלי נתנה רשות לעין לראות, היה עין
בעין נראה איך כסא הכבוד עומד על ראש כל צדיק ממעל לו,
והחיות אשר הנה מרובעות פנים נושאות את הכסא. וכתב שם
(פ"ט) 'והנה התחבולה הגדולה הזאת והציור הקדוש הזה, כבר צווחו
העניים.

ד"ה שיהא. קודם
שלש תפלות י"ט לומר
הודאת היהי רצון המבורא
בירושלמי.

ד"ה הווא. הוואה
לקיים שויתי כראוי, יתשוב
תמיד על שם מנוחם
ויקיים מנחת עשה בכל
רגע ואלו הם: א. להאמין
שיש לעולם אלוה שצבא
הכל בלזנו, ושהוא
הוואה ממנצח, ונתן לנו
את התורה. ב. יאמין
שאין אלהים זולת השי"ת,
והוא צעמו וצנודו
משניה בכל העולמות,
ואין לשום נגרא כח
לעשות דבר בלתי רצונו.
ג. ה' שהוא הוואה את
הכל בלזנו והוא אלהינו
המשנים בכל העולמות,
הוא אחד בלי שום שיתוף.
ד. שיראה האדם להשים
כל מגמתו וכל מחשבתו
אחר אהבת ה' יתברך,
וייגע תמיד בצקשת חכמת
התורה למען ישיג ידיעה
צה'. ה. להיות יראת ה'
על פניו תמיד בלתי
יתא. ו. שלא לתור אחר
מחשבות הלז ואחר ראיות
העניים.

הלכות הנהגת אדם בפקר סימן א

הלכות הנהגת אדם בפקר

א דין השפמת הפקר. ובו ט' סעיפים:

א ***איתגבר** (ב) [א] **כארי לעמד בפקר** (א) **לעבודת בוראו**, ***כשיאה הוא מעורר** (ג) [ב] **(ב) השחר**. **הגה**: ○ ועל כל פנים לא יאחר זמן התפלה (ג) שהצבור מתפללין (טור). **הגה**: (א) [ג] ○ **שויתי ה' לנגדי תמיד** (מסלס טו ט), * **הוא כלל גדול בתורה ובמעלות** (ד) **הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים**, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והתקבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. * כל שפן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר (יחזקאל כד) **אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'**, מיד יגיע אליו היראה

באר היטב

א (ב) **כארי**. עין בהלכות קטנות חלק ב' סימן ג' ובספר בני תנאי (מהנה"ט סק"א): (ג) **השחר**. בשל"ה (מסכת חולין דרך חיים אות ה) כתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בפקר הן בערב. ומיד כשנעור משנתו יטל ידיו ויבזה יצול מהוצאת שכבת זרע, ומפל שפן אם אינו רוצה לישן אף שנשאר משכב. של"ה (שם אות כד). כתב בספר תולעת יעקב (סוד נטילת שחרית), איתא בזהר, ההולך שחרית ארבע אמות ולא נטל ידיו חתב כו' עד כאן, ונתמה הב"ח (סי' ד ס"א) על רבנו בית יוסף שלא כתבו. ונראה משום הרקא ורמא אין יכולין להזהר בקך מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, משום הכי לא כתבו. שיערי כנסת הגדולה (הנה"ט סק"ד), וכן כתב דמשק אליעזר (עמ"ס חולין פ"ח סי' יא אות כט). ועין ביד אהרן סימן ד' בהגהת הטור: (ג) **שויתי ה'**. שיציר שם הנה"ה תמיד נגד עיניו בנקוד כזה, יהנה, וזה סוד שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה תועלת גדול

כן דודי זקני הרב החסיד האלהי מורנו הרב רבנו זלמן לוקאוו וזכרנו לברכה על מה פן ארבע אותיות ושאר שמות, והמנוחה כזה היתה נקראת בשם 'שויתי', והטעם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח בטלה בתוך התפלה מאימת השם אשר לנגד עיניו, וכתב על זה בשם דודו אדוני אבי זקני האגון בעל התבואות שור שאמר במליצתו הוצחא אם לא שויתי נדוממתי (מהלים קלא ב), רצונו לומר שייכל לגדל בשרים אף בלא הישויות, והתרגם מאד על זה לפי ששל הרב אינם משקרים כראוי ותשפכנה בראש כל חצות, ועל דרך שאמר בראש השנה דף י"ח עמוד ב' שעל דבטילת אדרכתא מן שטריא עשאוהו יום טוב, ולכן גם כזה ראוי לאור חיל לבטל המנהג, והאריך בדברי נעם. ונראה שבמנוחות הגדולים המצירים על קלף שקובעים בבית הכנסת לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה תחת טבלא של זכוכית, לית לן בה, ולא קפיד רק על אותן שמוציחין בסדורים משעמא

מ'שנה ברורה

א (א) **לעבודת בוראו**. ○ כי לך נברא האדם כמו שאמר הכתוב (ישעיה מג ז) **כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'**. ואף (ב) אם ישיאנו יצרו בחרף לומר איך תעמד בפקר כי הקר גדול' או ישיאנו בקצין לומר איך תעמד ממשתף וצדין לא שבעת משנתך', יתגבר עליו ואל ישמע לו, ויחשב בנפשו, אלו היה נצרך לעמד לשרת לפני מלך בשר ודם כמה היה זהיר וזריז לעמד בהשקפה להכין עצמו לעבודתו, כל שפן וקל וחמר כן בנו של קל וחמר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ב) **השחר**. ○ בשל"ה (מסכת חולין דרך חיים אות ה) כתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפלה הן בפקר הן בערב. ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטל ידיו אף שנשאר משכב, ומפל שפן שלא ילך ארבע אמות בלי נטילת ידים, וצריך מאד לזהר בזה, ובהרה הקדוש (ט) מפליג עבור זה בענשו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח השמאה. (ג) ומפל מקום חלילה לעבר שום אסור עבור חסרון נטילת ידים, כגון לעצר עצמו מלהשתין על ידי זה או לקח מים שהכין חברו עבור עצמו אם לא שברור לו שיתן תפך תמורתם אחרים, ויש שנכשלין בזה. ○ אם ארע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבם אליו, נהגו קצת מבצלי הנפש שהולכים פחות פחות מארבע אמות, וכתב השערי תשובה (סק"ב) על זה דלא נהירא, דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו.

(ז) אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק. אם ארע כשמשכים בלילה שאין לו מים לטל ידיו שלש פעמים כראוי להעביר רוח השמאה, אף על פי כן (ס) חלילה לו לבטל מדברי תורה משום זה עד שיאיר היום, ○ אלא יטל מעט או ינקה ידיו בכל מידי דמנאי ויברך וילמד, כדין התלמוד והפוסקים: (ג) **שהצבור מתפצצין**. ○ היינו אף על פי (י) שלא יעבר זמן תפלה, מפל מקום מצוה עם הצבור. ועין לקמן סוף סעיף קטן ט': (ד) **הצדיקים**. ○ דהיינו שיציר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו. וכתבו בשם האר"י וזכרנו לברכה (פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א) **שיציר שם הנה"ה תמיד נגד עיניו בנקוד יראה** כזה: וזהו סוד 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וזה תועלת גדול לענין היראה. ויש שהיו רגילין מחמת זה לעשות מנוחות של קלף מצירים להניח בסדורים וכותבים בהם שויתי ה' וגו' כן ארבע אותיות, ושאר שמות, ומנוחה כזה היתה נקראת בשם 'שויתי', והטעם הוא בכדי שיהיה נזכר שלא לשיח שיחה בטלה בתוך התפלה מאימת השם. וכתב בשערי תשובה (סק"ג) בשם התבואות שור שראוי

שער הציון

א (ב) **מטור**: (ב) עין בשערי תשובה (סק"ב) [א]: (ג) **פשוט**: (ד) **שערי תשובה** (שם): (ה) **שלחן ערוך של הגר"י** (מהר"ת סי'): (ו) **פרי מגדים** (מש"י סק"ב):

הזהר וזהדר

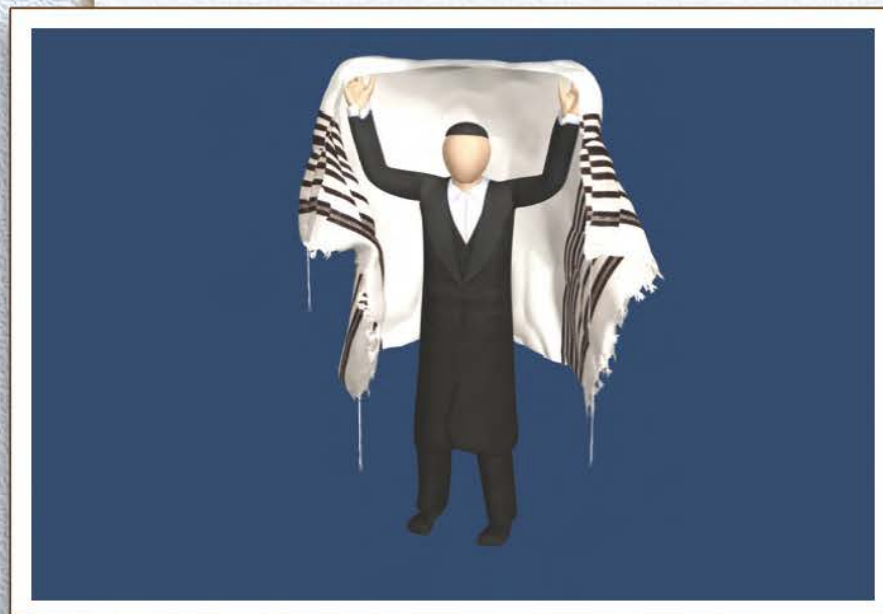
תמונות מאירות עינים
להמחשת לימוד משנה ברורה
הלכות ציצית

הוגה וסודר
ע"י בית מדרש להלכה
"היכלי תורה"



בהוצאת מכון "עוז והדר"
תשע"ב

משנה ברורה עוז והדר המבואר
הלכות ציצית סימן ח'



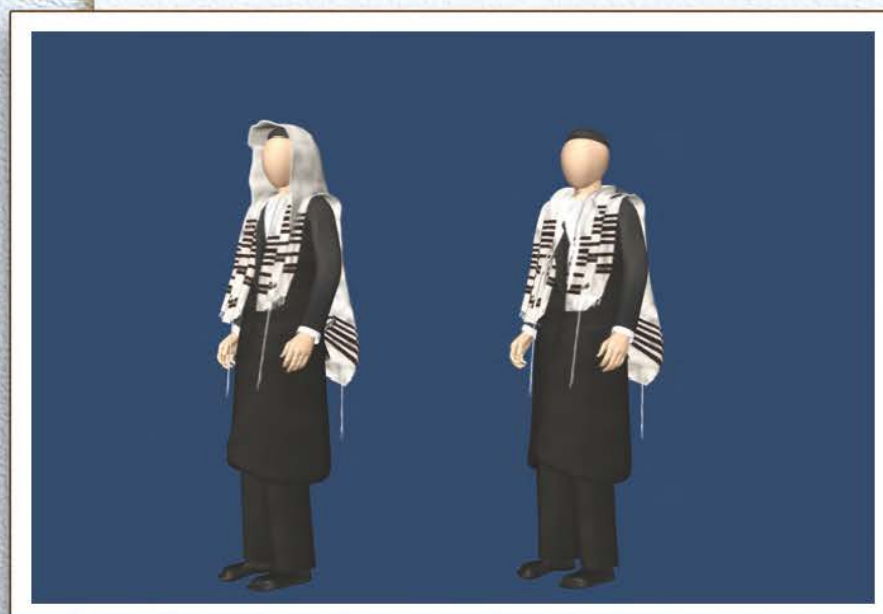
משנ"ב סק"ב:
בשעה שהוא אוחז בידו
ורוצה להתעטף בו



שם:
ולא יקדים בשעה שעדיין
הטלית מקופלת דזהו עובר
דעובר



שו"ע סעיף ב':
פעמים בגילוי הראש פעמים
בכיסוי הראש



משנה ברורה עוז והדר המבואר
הלכות ציצית סימן ח'



משנ"ב ס"ק ג:
כשהוא מקופל ומשלשלים
סביב צווארם על כתפיהם



משנ"ב ס"ק ד:
א. בשעת עטיפה מכסה ראשו
בהטלית עד שיגיע עד פיו.
ב. ומשליך כל הארבע ציציות לצד
שמאל כדי הילוך ד' אמות.
ג. ואח"כ יסיר העטיפה עד
שהשל ראשו יהיה נראה קצת.
ד. ויעמיד כל אחת מהציצית על
מקומה



שם:
ולא כמו שנוהגין איזה
אנשים שמושכין הטלית על
עצמן עד שמוגיע להצי אורך
הטלית

